

Pouke *Opomena sv. Franje o življenju u bratstvu*

*Izlaganje na godišnjem susretu bratstava OFS-a iz Zagreba i okolice,
Zagreb, Samostan sv. Franje Ksaverskog, 14. lipnja 2014.*

Uvod

Opomene sv. Franje nazivaju se još i «izreke» ili pak «riječi svetog opominjanja». To su poučne Franjine izreke s prvih kapitula braće i iz razgovora s prvom braćom. One su pomoć za rast bratstva i zajedničko življenje u prvotnom Franjinom i franjevačkom duhu. Franjin pogled u *Opomenama* «usmjeren je na svjetla i sjene života u bratstvu». Poznati proučavatelj spisâ sv. Franje fra Kajetan Esser, OFM, naziva *Opomene* «magna charta života u bratstvu», ustav života u bratstvu. Fra Atanazije Matanić, OFM, vidi u *Opomenama* sljedeća obilježja Franjine osobnosti: jednostavnost u govoru i dubinu misli, poznavanje sebe i ljudskog duha, iskustvo u vođenju i pouci.

Budući da je u Franjevačkom svjetovnom redu mjesno bratstvo osnovna stanica života, izabrao sam za naš susret nekoliko opomena u kojima se govori baš o krepostima koje su u temeljima bratstva, bratskog življenja i osjećaja.

Iznijet ću niz tekstova iz *Opomena* koji čini svojevrsnu cjelinu Franjinih uputa za bratsko življenje. Nakon osvrta na iznesene opomene i njihova djelomičnog tumačenja u nastavku ćemo vidjeti kako je sam Franjo ostvarivao te upute, postajući uzor i poticaj za naš rast u bratskom življenju i odnosima.

Evo dijelova *Opomena* koje smo izabrali za današnji susret:

«Čime se dakle možeš hvaliti? Da si naime tako oštrouman i mudar te znaš sve spoznaje (1 Kor 13,2) i znaš tumačiti sve razne jezike (usp. 1 Kor 12,28) i oštroumno istraživati nebeske stvari, svime se time ne možeš hvaliti. (...) Isto tako da si ljepši i bogatiji od svih i da čak činiš čudesa da istjeruješ đavle, sve je to protiv tebe i ništa tebi ne pripada i time se ništa ne možeš hvaliti. Ali ovim se možemo hvaliti: slabostima svojim i svakodnevnim nošenjem svetoga križa (usp. 2 kor 12,5) Gospodin našega Isusa Krista» (V. *Neka se nitko ne oholi, nego neka se hvali križem Gospodinovim*).

«Tko god zavidi bratu svome na dobru koje Gospodin u njemu govori i čini, upada u grijeh hule, jer zavidi samome Svevišnjemu (usp. Mt 20,15) koji govori i čini svako dobro» (usp. 1 Kor 6,12). (VIII. *O izbjegavanju grijeha zavisti*).

«Po tome se može prepoznati da sluga Božji ima duha Gospodnjega: ako se, kad Gospodin po njemu čini neko dobro, njegovo tijelo ne oholi (...) nego ako se u svojim očima prije drži manje vrijednim i ako sebe smatra manjim od svih drugih ljudi» (XII. *O prepoznavanju duha Gospodnjega*).

«Blago onome sluzi (Mt 24,46) koji se ne uznosi više zbog dobra koje Bog po njemu govori ili čini, nego zbog dobra što ga govori i čini po nekom drugome. Griješi čovjek koji od svoga bližnjega želi dobiti više nego što od sebe želi dati Gospodinu Bogu» (XVII. *O poniznu sluzi Božjem*).

«Blago sluzi koji se ne smatra boljim kad ga ljudi slave i veličaju, nego kad ga smatraju nevrijednim, priprostim i prezrenim, jer koliko čovjek vrijedi pred Bogom, toliko vrijedi i ne više (XIX. *O poniznu sluzi Božjem*).

«Blago sluzi koji ustrajno ostaje pod šibom korenja. Vjeran i razuman (Mt 24,45) jest onaj sluga koji ne oklijeva unutra se za svoje pogreške skrušeno pokajati, a vani ih ispovjediti i djelima dati zadovoljštinu» (XXIII. *O poniznosti*).

Blago sluzi koji bi toliko ljubio i poštovao brata svoga kad je daleko od njega, koliko da je s njim, i koji o njemu ne bi govorio iza leđa ništa što ne bi mogao s ljubavlju reći pred njim (XXV. *Opet o istinskoj ljubavi*).

«Ne može znati sluga Božji koliko je strpljiv i ponizan u sebi dok mu se udovoljava. A kad dođe vrijeme da mu čine protivštine oni koji bi mu morali udovoljavati, koliko tada ima strpljenja i poniznosti, toliko ih ima, i ne više» (XIII. *O strpljenju*).

«Gdje je strpljivost i poniznost, ondje nema ni srdžbe ni pometnje» (...)

«Gdje je spokoj i razmatranje, ondje nema ni tjeskobe ni rastresenosti (...)

«Gdje je milosrđe i razbor, ondje nema ni suviška ni krutosti» (XXVII. *O kreposti koja suzbija manu*).

Bratstvo OFS-a je osnovna stanica Reda i slika Crkve, zajednice ljubavi. Kršćani se prepoznaju po bratskoj ljubavi, po tome što su međusobno braća i sestre. Isus nas poziva: «Kao što sam ja ljubio vas, tako i vi ljubite jedan drugoga». Bratstvo OFS-a temelji se, kao i svaka kršćanska zajednica, na zajedništvu s Kristom i Presvetim Trojstvom i na ljubavi koja je poput Kristove ljubavi.

Evo kreposti koje obilježavaju franjevački način nasljedovanja Krista, koje su važne za evanđeoski život u bratstvu, a o kojima se govori u navedenim opomenama: poniznost, strpljivost, razmatranje, milosrđe i razboritost.

1. Poniznost

Poniznost je prva krepost koja pridonosi vjerodostojnom životu u bratstvu. Citirana *Peta opomena* oslanja se na Božju riječ iz poslanicâ Korinćanima: «Što imaš da nisi primio? Ako si primio, što se hvastaš kao da nisi primio?» (1 Kor 4,7) - «Tko se hvali, u Gospodinu neka se hvali! Ta nije prokušan tko sam sebe preporučuje, nego koga preporučuje Gospodin (2 Kor 10,17-18). Dobro je u ovom kontekstu podsjetiti na zgodu «Kako je brat Maseo pitao svetog Franju zašto za njim svatko ide i želi ga vidjeti» (*Cvjetići sv. Franje*, br. 10, *Franjevački izvori [FI]*, str. 1482).

Ali, kaže sv. Franjo, ovim se možemo hvaliti: «slabostima svojim i svakodnevnim nošenjem svetoga križa (usp. 2 Kor 12,5) Gospodin našega Isusa Krista». U tim riječima naslućujemo svjedočanstvo apostola Pavla koje je sv. Franjo učinio svojim: «A ja, Bože sačuvaj da bih se ičim ponosio osim križem Gospodina našega Isusa Krista po kojem je meni svijet raspet i ja svijetu» (Gal 6,14). Možemo ovdje također dodati Isusove riječi: «Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom» (Mt 16,24).

Za Franju su poniznost i siromaštvo dvije kreposti koje idu jedna s drugom, koje jedna drugu podržavaju i dopunjuju. Za Franju je poniznost srž siromaštva. On ih povezuje u *Pozdravu krepostima*: «Gospodo sveta siromaštino, Gospodin te čuvao sa sestrom tvojom svetom poniznošću». Bez poniznosti ne postoji istinski siromašni život. Materijalno siromaštvo izraz je nutarnjeg siromaštva. Za Franju je važnije nutarnje siromaštvo jer ono mora biti temelj i izvor svakog vanjskog siromaštva.

Kad sv. Franjo želi da njegova braća žive «bez svojega», «bez vlastitoga», ne misli samo na vlasništvo nad materijalnim dobrima. Franjin stav i opredjeljenje izražen riječima 'živjeti bez svoga' znači također ne smatrati svojim vlasništvom ni svoju volju, ni svoju službu. na taj nam način materijalno, vanjsko siromaštvo pomaže razumjeti što znači blaženstvo siromaštva duhom, što znači "nutarnje siromaštvo". To je Kristovo siromaštvo o kojem nam govori Poslanica Filipljanima: «On, trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe oplijeni uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan (...) ponizi sam sebe postavši poslušan do smrti...» (Fil 2,6-8). Siromaštvo duhom, koje se može smatrati i poniznošću, znači: oplijeniti se od sebičnosti, sebeljublja i želje za slavom i čašću.

Ponizan čovjek priznaje da je sve što ima primio od Boga. Franjo nas uči: «Budimo čvrsto uvjereni kako nama pripadaju samo poroci i grijesi» (*Nepotvrđeno pravilo* 17,8).

Poniznost se očituje i u iskrenoj radosti zbog dobra što ga Bog «govori i čini po drugome». Ova je zahvalna radost važno očitovanje kršćanske poniznosti. Bogatstvo bratstva je u tome što mogu računati sa služenjem i darovima braće. Pozvani smo zahvaljivati Bogu za braću i sestre, a ne biti zavidni jedni drugima.

Franjevački red je utemeljen na čvrstom temelju poniznosti. Franjo traži od braće da se smatraju manjima od svih drugih ljudi. U *Potvrđenom pravilu* stoji: «Braćo, nasljedujmo siromaštvo,

poniznost i sveto evanđelje Gospodina našega Krista» (br. 12). U *Nepotvrđenom pravilu*: «...preklinjem svu svoju braću da se nastoje u svemu poniziti...» (17,5-8). Franjo je, u tom duhu, sebe nazivao: «najmanji od braće», «ponizni sluga», «malen i prezren», «čovjek nevrijedan i slab», «vaš mali sluga». Osjećao se obveznim služiti svima i biti podložan svima (usp. Ispovijed brata Franje u *Pismu cijelom Redu, FI*, str. 147).

Bio je prožet poniznošću u odijevanju, u riječima i govoru, u tijelu, u gestama i hodu, u svakom djelu, u mislima i osjećajima; sav je postao poniznost kao što je sav postao i živa molitva. Kad bi bio s nekoliko braće, uvijek bi si jednog postavio za gvardijana (usp. *Legenda trojice drugova, XIV*, br. 57, *FI*, str. 571).

Franjo je htio da poniznost bude i u imenu Reda pa ga je nazvao *Redom manje braće*. Ne Redom siromašne braće, nego Redom manje braće. Poniznost je utkana i u druge temeljne franjevačke vrednote: u molitvu, siromaštvo, bratstvo, milosrđe, strpljivost. U molitvi, u promatranju Boga, Franjo nalazi najučinkovitiju milost za ostajanje u poniznosti. To se vidi, na primjer, iz zgone na La Verni. Kad je brat Leon zatekao Franju u molitvi, «konačno začuje glas svetog Franje i, približivši se, ugleda ga kako kleči moleći se, lica i ruku uzdignutih prema nebu, i neprestano ponavlja: 'Tko si ti, preslatki moj Bože? Tko sam ja najgadniji crv i beskorisni tvoj sluga?' Osim ovih riječi ništa drugo nije govorio».

«Blago sluzi koji bi toliko ljubio i poštovao brata svoga kad je daleko od njega, koliko da je s njim, i koji o njemu ne bi govorio iza leđa ništa što ne bi mogao s ljubavlju reći pred njim (XXV. *Opet o istinskoj ljubavi*). Dodao bih tu i Franjinu riječ o ogovaranju, iz *Pisma jednom ministru (FI*, str. 132). Psiholozi kažu da je čest motiv ogovaranja opravdavanje vlastitih pogrešaka i propusta. Iznoseći mane i nedostatke drugih kao da hoću reći: On je takav, a ja nisam takav. Ili: Eto, on je takav, nisam samo ja takav! Treba imati hrabrosti da se drugog ne ogovara, da se o manama drugih šuti. No, još je više hrabrosti potrebno za hvaljenje drugih. Pohvaliti drugog znači reći: On je takav, dobar, kvalitetan, a ja još nisam takav. Ili: On ima taj dar, Bogu hvala, a ja imam svoj; svakom je Gospodin dao neke darove! (No, poznajem li svoje darove? Zahvaljujem li Bogu za darove koje sam primio, za ono što uz njegovu pomoć i milost uspijevam učiniti?)

«Griješi čovjek koji od svoga bližnjega želi dobiti više nego što od sebe želi dati Gospodinu Bogu», čuli smo u Franjinoj opomeni. Moje ponašanje prema braći u ovisnosti je o mojem odnosu s Bogom. U odnosu s Bogom uvijek mogu vidjeti tko sam i kakav sam. Ukorijenjen u zajedništvu s Bogom i poniznosti pred njim, neću očekivati pažnju i priznanje drugih i neću se razočarati ako ona izostane. Po naravi stvari nalazimo se u kušnji bilo da nas ljudi hvale, bilo da nas kritiziraju. No, temelj je naše poniznosti u našem odnosu s Bogom. Poniznost je svijest - pred Bogom - o sebi, o svojoj istini, svojoj stvarnosti. Kad sam svjestan svoje stvarnosti, svoje vrijednosti, ali i svojih sjenâ i granicâ, neće na me utjecati ono što drugi misli ili govori o meni, neće me u mojem djelovanju sputavati mišljenje drugih. Odlučujuće je što o meni misli Bog, a ne drugi! «Što god radite, zdušno činite, kao Gospodinu, a ne ljudima, znajući da ćete od Gospodina primiti nagradu, baštinu» (Kol 3,23).

«Blago sluzi koji ustrajno ostaje pod šibom korenja. Vjerman i razuman (Mt 24,45) jest onaj sluga koji ne oklijeva unutra se za svoje pogreške skrušeno pokajati, a vani ih ispovjediti i djelima dati zadovoljštinu» (XXIII. *O poniznosti*). Bratstvo će rasti ako se svi nalaze u stanju trajnog obraćenja, u stanju kajanja zbog grijeha i propusta, u stanju priznanja svojih grijeha i u nastojanju da poprave što nije bilo dobro ili što nije bilo dovoljno dobro.

2. Strpljivost

«Gdje je strpljivost i poniznost, ondje nema ni srdžbe ni pometnje». [«Ubi est patientia et humilitas, ibi nec ira, nec perturbatio».] U više opomenâ Franjo govori o strpljivosti i poniznosti. To su dvije važne kreposti u životu manje braće. Nepravedna, neopravdana srdžba znak je nedostatka poniznosti i strpljivosti. Sv. Franjo kaže: «Srdžba i uznemirenost priječe ljubav u sebi (u osobi) i u drugima». Poniznost i strpljivost najdjelotvornija su zaštita ljubavi.

Za život u zajednici, za život s drugim ljudima potrebne su poniznost i strpljivost. One su oprečnost samoljublju, sebičnosti i želji za priznanjem. Kada netko učini nešto protiv našeg očekivanja,

dosta nam je teško sačuvati poniznost i strpljivost. No, i protivljenja drugih imaju za nas svoje značenje. Po njima se jačamo u strpljivosti.

«Nosite bremena jedan drugoga i tako ćete ispuniti zakon Kristov» (Gal 6,2). Breme je i brat sam sa svojim osobinama, breme su i njegove teškoće i nevolje. Pozvani smo na strpljivost sa slabostima i granicama braće i sestara. U naše je vrijeme život s drugima postao dodatno težak. Mnogi govore o preopterećenosti na poslu, o granicama u ostvarivanju odgojnih ciljeva, brzo se pada u srdžbu, srdžba je postala jedan od načina rasterećenja u životu obilježenom nervozom, nedostatkom pravog zajedništva i komunikacije. Stoga je danas međusobno strpljenje postalo vrlo važno očitovanje ljubavi prema bližnjemu. «Budite dobrostivi jedni drugima, milosrdni, opraštajući jedan drugome kao što je Bog u Kristu vama oprostio» (Ef 4,32). Podnositi druge i, bez obzira na sve, biti spremni služiti, nužno je za suživot u bratstvu. Strpljivost je, podsjetimo, također plod Duha Svetoga.

Franjo u strpljivosti ne vidi samo krepost potrebnu za življenje s drugima, nego i evanđeosko blaženstvo. Kad je prva Franjina zajednica ušla u krizu, kad je Franjo vidio da se nemali broj braće udaljio od prvotnih ideala, bio je nemiran, uznemiren. No, s vremenom je naučio podnositi to stanje krize uz pomoć molitve, dajući sam primjer vjernog vršenja Božje riječi, ljubeći braću «koliko je mogao», ne raspravljajući s braćom za koju je vidio da gube prvotni žar... Plod toga njegova sazrijevanja i razumijevanja najjasnije se vidi u *Pismu jednom ministru* (FI, str. 131, retci 1-12).

3. Razmatranje (Molitva)

«Gdje je spokoj i razmatranje, ondje nema ni tjeskobe ni rastresenosti». («Gdje je mir i razmatranje, tu nema ni užurbanosti ni lutanja».) [«Ubi quies et meditatio, ibi neque sollicitudo, neque vagatio».] Razmatranje je oblik molitve u kojem Bogu i njegovoj riječi dajemo da osvjetljavaju naš život, naše odluke i ponašanje. Razmatranje nam pomaže da Bog ostane središte našeg života. Ako se brinemo o miru s Bogom, ako smo postojani u molitvi, ako čuvamo Kristove riječi, ostajemo u Božjoj ljubavi. Možemo reći da je osobni mir i mir u bratstvu toliko veći, koliko je veće i stabilnije moje odnosno naše zajedništvo s Bogom.

4. Milosrđe

«Gdje je milosrđe i razbor, ondje nema ni suviška ni krutosti (tvrdoće srca)» [«Ubi est misericordia et discretio, ibi nec superfluitas nec induratio»].

Milosrđe je krepost razumijevanja drugoga i pomaganja drugome u nevolji. Milosrđe kršćana nadahnjuje se na Božjem milosrđu prema ljudima. Bog nam oprašta. On dobro zna da je ograničenost čovjeku prirodna, da je nepostojanost u čovjekovoj naravi, da su padovi redovne etape čovjekova zemaljskog hoda. Franjo je vrlo osjetljiv za Božje milosrđe. On ga prima i iskazuje drugima. Već spomenuto *Pismo jednom ministru* ne izražava samo Franjin poziv na strpljivost sa slabom braćom, nego i poziv na milosrđe i razumijevanje bez granica za braću koja se kaju zbog svojih grijeha i pogriješaka. Tragove Franjine osjetljivosti na milosrđe i opraštanje kao ljudsku i kršćansku vrednotu nalazimo i u Franjinu *Tumačenju Očenaša* («kako i mi otpuštamo dužnicima našim (Mt 6,12): i što posve ne otpuštamo, učini, Gospodine, da posve otpuštamo») i u *Pjesmi brata Sunca* («Hvaljen budi, moj Gospodine, za one što opraštaju rad ljubavi Tvoje...»).

5. Razboritost

«Gdje je milosrđe i razbor, ondje nema ni suviška ni krutosti» (Opomena XXVII). - Razboritost je plod molitve, čistoće srca, poniznosti i jednostavnosti.

Poznato je da je Franjo bio strog prema sebi. No, teško je naći sveca tako razboritog, tako sposobnog razumjeti drugoga, njegovo stanje i okolnosti i tako osjetljivog za stanja ljudske naravi. Njegovo se milosrđe očitovalo i u toj njegovoj razboritosti i razumijevanju. U svojoj ponekad iznenađujućoj umjerenosti i razumijevanju braće uvažavao je ljudskost drugoga i izražavao svoju

ljudskost. Slabu je braću često oslobađao od posta. Evo i dva primjera. Jednom je noću ustao i jeo s gladnim bratom; u drugoj zgodi je s drugim, bolesnim bratom išao u tuđi vinograd jesti grožđe. Franjina razboritost pokazuje velikodušnost i širinu uvažavajući stanje čovjeka, brata i odustajući, u konkretnim situacijama, od prihvaćenih velikih ideala.

Sveta Klara je od poglavarica u svom Redu tražila da prema svojim sestrama budu brižne i razborite kao dobra mati prema svojim kćerima (*Oporuka*, 63).

Evo na kraju kako Toma Čelanski opisuje Franju. U tom ćemo opisu, u tim crtama Franjina duhovnog lika prepoznati i kreposti važne za život u bratstvu o kojima Franjo govori u svojim opomenama: «O kako lijep, kako divan, kako slavan se pokazivao u nedužnosti života, u jednostavnosti riječi, u čistoći srca, u ljubavi prema Bogu, u bratskoj ljubavi, u gorljivoj poslušnosti... Bio je umiljata ponašanja, blage ćudi, otmjen u govoru, prijazan u opomenama, ... dalekovidan u savjetovanju, u poslu radin, u svemu drag. Bijaše vedra duha, blage ćudi, trijezna srca... bijaše brz na opraštanje, spor na srdžbu..., promišljen u odabiranju, u svemu jednostavan, (...) kako je bio veoma ponizan, prema svim ljudima se u svemu pokazivao nada sve blagim... Među svetima bijaše svetiji, a među grešnicima bio je kao jedan od njih» (1 Cel 83).

Priredio fra Zvonimir Brusac, TOR, područni asistent